

Mer'î b. Yûsuf el-Kermî, s. 52). Bu aileye mensup âlimler arasında Fahreddin'in kardeşi Abdullah ile onun soyundan gelen Mecdüddin Abdüsselâm, Şehâbeddin Abdülhalîm ve Takıyyüddin Ahmed en meşhur olanlardır.

İbn Teymiyye babasından, ayrıca Ebû'l-Kerem Fityân b. Mubâh ve Ebû'l-Hasan İbn Abdûs gibi âlimlerden tahsil gördü. Ebû'l-Feth Ahmed b. Ebû'l-Vefâ'dan fıkıh, Ebû'l-Fazl Hâmid b. Mahmûd'dan fıkıh ve tefsir, Ebû Muhammed İbnü'l-Haşşâb'dan Arap dili ve edebiyatı okudu. Ebû'n-Necîb Abdülkâhîr es-Sühreverdî'den tasavvuf hırkası giydi (İbnü'l-Müstevfî, I, 98). Ardından gittiği Bağdat'ta İbnü'l-Bettî, Ebû'l-Kâsım İbn Bûndâr, Ebû'l-Feth İbn Şâtîl, Şühde el-Kâtibe, İbnü'd-Dâmegânî gibi hocalardan hadis; İbnü'l-Mennî, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî ve Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Bekrûs'tan fıkıh ve tefsir gibi ilimleri tahsil etti.

Bağdat'taki öğreniminden sonra Harran'a dönen İbn Teymiyye kendisini öğretim, telif, fetva ve irşad faaliyetlerine verdi. Başta tefsir olmak üzere hadis, fıkıh, hitabet, Arap dili ve edebiyatında adını duyurdu. Harran Camii'nde vâizlik yaptı ve bu sebeple "Harran hatibi" lakabıyla anıldı. Aynı camide 588-610 (1192-1214) yılları arasında tefsir dersleri verdi ve Nûriyye Medresesi'ne şeyh oldu. 604'te (1208) hacca gitti. Harran'da bir medrese inşa ettiren İbn Teymiyye ilmi tartışmalara da katıldı. Özellikle Şam Hanbelîleri'nin imamı olan ve yazdığı eserlerle Hanbelî mezhebine büyük katkıda bulunan Muvaffaküddin İbn Kudâme ile mektuplaşarak çeşitli konularda onunla tartıştı ve bazı noktalarda kendisini tenkit etti (bu mektuplara örnek olarak bk. İbn Receb, II, 154-157). Öğrencileri arasında başta oğlu Abdülganî ve kardeşinin oğlu Mecdüddin Abdüsselâm b. Abdullah olmak üzere İbn Nukta, İbnü'l-Müstevfî, Mehâsin b. Selâme, Yâkût el-Hamevî, İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, Sibt İbnü'l-Cevzî, Ebû Şâme el-Makdisî, Münzirî, İbn Hamdân ve İbn Abdüddâim gibi pek çok ilim adamı bulunmaktadır. İbn Teymiyye 10 veya 11 Safer 622'de (21 veya 22 Şubat 1225) Harran'da vefat etti. Kaynakların hemen tamamında bu tarihin verilmesine karşılık Yâkût el-Hamevî ile İbn Hallikân onun 621 (1224) yılında öldüğünü belirtirler (Mu'cemü'l-büldân, I, 313; Vefyât, IV, 387).

Eserleri. 1. *Bülğatü's-sâgıb ve buğyetü'r-râgıb* (nşr. Bekir b. Abdullah Ebû Zeyd, Riyad 1417/1997). Müellif Gazzâlî'nin

el-Basîf, el-Vasîf ve el-Vecîz adlı eserleri gibi biri diğerinin muhtasarı mahiyetinde fıkıha dair üç kitap yazmış olup en hacimlişi *Telhîşü'l-maṭlab fi telhîşü'l-mezheb*, orta büyüklükte olanı *Tergîbü'l-kâşid fi takrîbi'l-makâşid* ve muhtasarı da *Bülğatü's-sâgıb*'dır. Özellikle ihtiva ettiği alt başlıklar dolayısıyla benzer eserlerden daha sistematik olan *Bülğatü's-sâgıb*'da sadece temel kurallar ve ittifak edilen görüşler verilmekte, ihtilâflara ve delillere temas edilmemektedir. Hanbelî mezhebinin ana metinlerinden biri olmasına rağmen eser üzerine herhangi bir şerh veya hâşiye yazılmamıştır. Süyûtî'nin İbn Teymiyye'ye nisbet ettiği *Muhtaşar fi'l-fıkh* adlı eser de (*Tabakâtü'l-müfessirîn*, s. 100) muhtemelen bu kitaptır. 2. *el-Müs'îd li-zevî'l-elbâb fi 'ilmi'l-ḥisâb*. Klasik kaynaklarda adına rastlanmayan eserin bir nüshası Gotha'da Landesbibliothek'te mevcut olup müellif bu eserini, *el-Muvaẓẓih fi'l-ferâ'iz* adlı kitabını öğrencilerine okuturken konular içerisinde geçen matematik hesaplarını daha iyi anlayabilmeleri için yazdığını belirtmektedir (Pertsch, I, 131-133). Kaynaklarda İbn Teymiyye'nin ayrıca *et-Tefsîrü'l-kebîr* (otuz cilt civarında), *Şerhu'l-Hidâye li-Ebî'l-Ḥattâb*, *el-Muvaẓẓih fi'l-ferâ'iz* ve *Divânü'l-ḥuṭabî'l-cum'iyye* (*Tuhfetü'l-ḥuṭabâ' mine'l-beriyeye fi'l-ḥuṭabî'l-minberiyeye*) adlı eserleri bulunduğu zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fahreddin İbn Teymiyye, *Bülğatü's-sâgıb ve buğyetü'r-râgıb* (nşr. Bekir b. Abdullah Ebû Zeyd), Riyad 1417/1997, neşredenin girişi, s. 7-28; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 313; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu Erbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdat 1980, I, 96-100; Münzirî, *et-Tekmilê*, III, 138-139; İbn Hallikân, *Vefyât*, IV, 386-388; İbnü'l-Fuvâtî, *Telhîşü Mecma'i'l-âdâb* (nşr. Mustafa Cevâd), Dimaşk 1965, IV/3, s. 322-323; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 288-290; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XIII, 287-291; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dâru'l-ma'rife), II, 151-162; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhîre*, VI, 262-263; Burhâneddin İbn Müflîh, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, II, 406-409; Süyûtî, *Tabakâtü'l-müfessirîn* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396/1976, s. 99-100; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Menhecü'l-aḥmed* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaüt v.dğr.), Beyrut 1997, IV, 167-177; Siddîk Hasan Han, *et-Tâci'l-mükellel* (nşr. Abdülhakîm Şerefeddin), Beyrut 1404/1983, s. 124-129; Pertsch, *Gotha*, I, 131-133; Abdullah b. Ali es-Sübey'î, *ed-Dürrü'l-münâddad fi es-mâ'i kütübi mezhebi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Ömer b. Garâmê el-Amrî), Beyrut 1416/1996, s. 120-122; Mer'î b. Yûsuf el-Kermî, *el-Kevâkibü'd-dürriyeye fi menâkibi'l-müctehid İbn Teymiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 52.

FERHAT KOCA

İBN TEYMİYYE, Mecdüddin (مجدالدین ابن تیمیة)

Ebû'l-Berekât Mecdüddin Abdüsselâm
b. Abdillâh b. el-Hadır el-Harrânî
(ö. 652/1254)

Tefsir, kıraat, hadis
ve fıkıh âlimi.

590 (1194) yılı civarında Harran'da doğdu. Pek çok âlim yetiştiren bir aileye mensup olup Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin dedesidir. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberledikten sonra amcası Fahreddin el-Hatîb ve Abdülkâdir er-Ruhâvî'den fıkıh okudu. 603'te (1206-1207) amcasının oğlu Seyfeddin Abdülganî ile Bağdat'a gitti ve bu şehirde kaldığı altı yıl boyunca Ahmed b. Sükeyne, İbn Taberzed, Yûsuf b. Kâmil, Ziyâ b. Hureyf gibi hocalardan fıkıh, ilm-i hilâf ve Arapça dersleri aldı. Abdülvâhid b. Sultân'dan Sibtü'l-Hayyât'ın *el-Müb-hic fi'l-kırâ'ât* adlı kitabını okudu.

Bağdat'tan Harran'a dönen İbn Teymiyye burada başta amcası olmak üzere Hanbel el-Mükebbir, Abdülkâdir el-Hâfız gibi hocaların derslerine katıldıysa da tekrar Bağdat'a gitti. İkinci Bağdat seyahatinde çeşitli ilimleri okuma imkânı bularak fıkıh yanında matematik, cebir, geometri ve ferâiz gibi ilimleri tahsil etti. Bir ara Dimaşk'a gitti, oradan geçtiği Harran'da amcasının oğlu Seyfeddin'in derslerine devam etti. Onun ölümü üzerine yerine geçerek ders vermeye başladı ve özellikle tefsir, kıraat, fıkıh okuttu. Oğlu Şehâbeddin Abdülhalîm, Abdülmü'min ed-Dimyâtî, Emînüddin İbn Şukayr el-Harrânî, Abdülganî b. Mansûr el-Muezzin, Muhammed b. Muhammed el-Kencî, Muhammed b. Kazzâz, Muhammed b. Abdülmuhsin el-Harrât gibi şahsiyetler kendisinden hadis öğrendi. Oğlu Şehâbeddin Abdülhalîm ile *el-Muhtaşar*'ın müellifi İbn Temîm ondan fıkıh, Ebû Abdullah el-Kayrevânî kıraat okudu. Hayatının sonlarına doğru hacca giden (651/1253-54) İbn Teymiyye dönüşte Bağdat'a uğradı. Burada kendisiyle görüştüğü Ebû Muhammed İbnü'l-Cevzî Bağdat'ta kalmasını istediysen de bu teklifi kabul etmeyip Harran'a döndü. 1 Şevval 652'de (14 Kasım 1254) burada vefat etti.

Zehebî, İbn Teymiyye'nin hâfıza ve zekâsına olan hayranlığını dile getirmiş, bilhassa fıkıh, fıkıh usulü, hadis, kıraat ve tefsirde üstat kabul edildiğini söylemiştir. İbn Mâlik de onun fıkıhtaki üstün derecesini Hz. Dâvûd'un demircilikteki maharetine benzetmiştir. Özellikle Hanbelî

fıkında derinleşen İbn Teymiyye kendisine sorulan sorulara çok yönlü cevaplar verir, öğrencilerini iyi yetiştirmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmazdı. İlmî münazaralardaki üstün başarısı, hazırcevaplığı ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etmesi onun kaynaklarda ortaklaşa zikredilen özellikleridir.

Eserleri. 1. *el-Müntekâ* min aḥbâri'l-Muştafa* (Delhi 1296, 1332; nşr. Muhammed Hâmid el-Fikî, I-II, Kahire 1350-1351/1931-1933, 1398/1978; Beyrut 1398; Riyad 1402, 1403). Eser ayrıca *Müntekâ'l-aḥbâr min eḥâdîsi seyyidi'l-aḥyâr*, *Müntekâ'l-aḥkâm*, *el-Müntekâ min eḥâdîsi'l-aḥkâm* gibi çeşitli adlarla da anılmış ve bunların bazılarının farklı eserler olduğu ileri sürülmüştür. *Kütüb-i Sitte* ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inden seçilip konularına göre sıralanmış aḥkâm hadislerini ihtiva eden eser üzerinde Muhammed b. Ali eş-Şevkânî *Neylül-evṭâr şerḥu Müntekâ'l-aḥbâr* adıyla bir şerḥ yazmış olup her iki kitap birlikte basılmıştır (Kahire 1297, 1344, 1347, 1357). Ebül-Feth Muhammed b. Abdürreşid b. Mahmûd el-Keşmîrî'nin eser üzerine *Nüzülü men ittekâ bi-keşfi aḥvâli'l-Müntekâ* adıyla yaptığı çalışma, birkaç risâle ile birlikte *el-Müntekâ min aḥbâri'l-Muştafa*'nin kenarında yayımlanmıştır (Delhi 1296, 1332). 2. *el-Muḥarrer fi'l-fıkh 'alâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (I-II, Riyad 1984, 2. bs.). Özellikle talebelerin kolay ezberlemesi için fikhî istidlâller kaydedilmeden muhtasar bir tarzda yazılmıştır. Şemseddin İbn Müfliḥ el-Makdisî'nin eser üzerinde *en-Nüket ve'l-fevâ'idî's-seniyye 'alâ müşkili'l-Muḥarrer* adıyla yaptığı çalışma *el-Muḥarrer* ile birlikte basılmıştır (I-II, Kahire 1369/1950; Riyad 1984). Ayrıca Abdülmün'im b. Abdülhak el-Katî'nin esere *Taḥrîrül-muḥarrer fi şerḥi'l-Muḥarrer* adıyla bir şerḥ yazdığı belirtilmiştir (Abdülkâdir Bedrân, s. 433), Abdurrahman b. Mahmûd b. Ubeydân el-Ba'fî de *Zevâ'idü'l-Kâfi ve'l-Muḥarrer 'ale'l-Mukni'* adlı bir çalışma yapmıştır (Dimaşk 1379/1959; Riyad 1401/1981). 3. *el-Müsevvede fi uşûli'l-fıkh*. Müellifin tamamlamadığı bir çalışma olup oğlu Abdülhalîm ile torunu Takıyyüddin İbn Teymiyye esere son şeklini vermişlerdir (nşr. Muhammed Muhyiddin el-Hatîb, Kahire 1383/1964, 1983; Beyrut, ts.; nşr. Ahmed b. İbrâhim ez-Zervâ, Riyad 1405). 4. *Münteha'l-ğâye fi şerḥi'l-Hidâye*. Ebül-Hattâb el-Kelvezânî'nin Hanbelî fıkına dair *el-Hidâye* adlı eserinin şerhidir. Hac bahsine kadar olan kısmı

dört büyük cilt halinde temize çekilmiş olan eserin devamı müsvedde halinde kalmıştır (İbn Receb, II, 252).

Çok sayıda eser yazdığı belirtilen İbn Teymiyye'nin *Kitâb fi'l-eḥâdîsi'l-mevzû'a elleti yervîha'l-'âmme ve'l-kuşşâş 'ale't-turukât*, Mushaf tertibini dikkate alarak tefsire dair hadisleri toplayıp senedleriyle birlikte verdiği *Eṭrâfû eḥâdîsi't-tefsîr*, ayrıca *Urcûze fi 'ilmi'l-kirâ'e*, *el-Aḥkâmü'l-kubrâ*, *el-Maḥzen fi'l-fıkh* adlı kitapları da kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecdüddin İbn Teymiyye, *el-Müntekâ* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fikî), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 3; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXIII, 291-293; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), III, 1295-1297; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 323-324; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIII, 33; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâtü'l-Ḥanâbile*, Kahire 1372/1952-53, II, 249-254; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, I, 385-386; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VII, 33; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, I, 297-300; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1612, 1816, 1851; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 257-258; Şevkânî, *Neylül-evṭâr*, I, 13-18; Abdülkâdir Bedrân, *el-Medḥal ilâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Beyrut 1405/1985, s. 432, 433; Brockelmann, *GAL*, I, 504; *Suppl.*, I, 690; *İzâhu'l-meknûn*, II, 570; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 129-130; Kehhâle, *Mu'cemül-müellifîn*, V, 227; Nüveyhiz, *Mu'cemül-müfessirîn*, I, 283; Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-baḥşi'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 103, 135, 372, 374.

CELAL KIRCA

İBN TEYMİYYE, Takıyyüddin

(تقي الدين ابن تيمية)

Ebül-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalîm b. Mecciddin Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328)

Görüş ve eleştirileriyle İslâm düşüncesinin gelişmesine tesir eden Selefi âlimi, müctehid.

10 Rebülevvel 661'de (22 Ocak 1263) Harran'da doğdu. Mensubu bulunduğu İbn Teymiyye ailesinin ve bilhassa dedesi Meccüddin İbn Teymiyye ile onun amcası Fahreddin İbn Teymiyye'nin bölgede Hanbelî mezhebinin gelişimine önemli katkıları olmuştur. Babası Abdülhalîm aile geleneğini Harran'da devam ettiren bir Hanbelî âlimiydi. 656 (1258) yılında Moğollar'ın Bağdat'ı istilâ etmeleri ve akınlarının bölgeye kadar uzanması üzerine 667'de (1269) Dimaşk'a göç etti. Sükkariyye Dârülhadi'si'nde müderrislik yaptı. O dönemde Suriye ve Filistin, özellikle de

Dimaşk, klasik gelişimini tamamlayıp olgunluk devresine giren Hanbelî mezhebinin merkezi durumundaydı. İlk eğitimi-ne Dimaşk'ta babasının müderrislik yaptığı Sükkariyye Dârülhadi'si'nde başlayan İbn Teymiyye, başta bu medresenin hocaları olmak üzere bölgenin önde gelen âlimlerinden ders aldı. Tabakat müellifleri, onun 200'den fazla hocadan ders gördüğünü kaydederse de bunların içinde düzenli biçimde öğrencilik yaptıklarının yanı sıra hadis dinlediği, icâzet aldığı, ilmî müzakerede bulunduğu veya küçük yaşta ilim meclisine katıldığı âlimler de vardır. Hocaları arasında Meccüddin İbn Asâkir, İbn Ebû'l-Yüsr et-Tenûhî, Kâsım el-İrbîlî, Ebû'l-Ferec İbn Kudâme el-Makdisî, Şemseddin İbn Atâ, Zeynüddin İbnü'l-Müneccâ, İbn Abdüddâim, Zeyneb bint Mekki gibi âlimler sayılabilir.

İbn Teymiyye, babasının vefatından bir yıl sonra 2 Muharrem 683 (21 Mart 1284) tarihinde ondan boşalan Sükkariyye Dârülhadi'si'nde hocalığa, aynı yılın 10 Safe-rinde de (28 Nisan 1284) Ermeviyye Camii'nde tefsir dersleri vermeye başladı. 691'de (1292) hacca gitti. 693'te (1294) Assâf en-Nasrânî adlı bir hristiyanın Hz. Peygamber'e küfredmesinin büyük tepki toplaması üzerine İbn Teymiyye ve dârülhadi's hocası Zeynüddin el-Fârikî, saltanat nâibi Emîr İzzeddin Aybeg'e giderek adı geçen hristiyanın cezalandırılması gerektiğini söylediler. Ancak yargılama sürecinde bazı taşkınlıklar meydana gelince Emîr İzzeddin her iki âlimi bundan sorumlu tutarak onlara sopa attırdı ve göz altına alınmalarını emretti. Olaylar daha fazla büyümeden Assâf müslüman oldu ve affedildi, Emîr İzzeddin de iki âlimi serbest bıraktı. Bu olaydan sonra İbn Teymiyye, Hz. Peygamber'e küfreden kişinin cezalandırılmasıyla ilgili olarak *eş-Şârimü'l-meslûl 'alâ şâtimi'r-Resûl* adlı kitabını yazdı. Zeynüddin İbnü'l-Müneccâ'nın yerine 17 Şâban 695'te (20 Haziran 1296) Dimaşk'taki Hanbeliyye Medresesi'nde ders vermeye başladı.

Geniş halk kitleleri ve yöneticiler nezdinde etkin bir nüfuza sahip olan İbn Teymiyye'nin VIII. (XIV.) yüzyılın başlarından itibaren çeşitli dinî ve siyasî tartışmalar içine girdiği görülmektedir. el-Melikü'l-Mansûr Lâçin'in hâkimiyeti döneminde (1297-1299) halkı Ermenistan Krallığı'na karşı cihada teşvik için görevlendirildi. 698'de (1299) Hamalılar'ın akaidle ilgili çeşitli sorularına cevap vermek için *el-'Akidetü'l-Hameviyye*'yi yazdı ve başta